

КОМПЕТЕНЦИЯВИЙ ЁНДАШУВ –ДАВР ТАЛАБИДИР

Ш.Нормуродов

Сурхондарё вилояти Термиз шаҳридаги 8-умумий ўрта таълим
математика ўқитувчиси

***Аннотация.** Ушбу мақола таълим тизимида замон талаблари асосида талабарарни тайёрлаш компетенциявий ёндашувни дарс ва дарсдан ташқари машғулотларда қўллаш муҳим аҳамиятли эканлиги мақолада ёритиб берилган. ДТСлари ва дастурларининг такомиллаштирилиши, бошқача қилиб айтганда, компетенциявий ёндашувнинг таълим тизими мазмунига сингдирилиши, унинг таълим натижаларига эришиш концепциясини шакллантириш ва ривожлантиришдан иборат.*

***Калит сўзлар.** Компетенциявий, дастурлари, концепциясини, такомиллаштирилиши, олий таълим, муттасил, жараён, сифатини модернизациялашда, таянч, методология, позицияси.*

Мавзуни долзарблиги. Техника олий таълим муассасаларида талабаларнинг олган билимларини ҳаётда қўллай олишларига бўлган талаб бу - ДТСлари ва дастурларининг такомиллаштирилиши, бошқача қилиб айтганда, компетенциявий ёндашувнинг таълим тизими мазмунига сингдирилиши, унинг таълим натижаларига эришиш концепциясини шакллантириш ва ривожлантириш мавзунинг долзарблигини кўрсатади.

Мавзуни баёни. Таълим масаласи муттасил тарзда замон талабларига мослашиб, фан-техника ютуқларига ҳамоҳанг равишда такомиллашиб борадиган жараён ҳисобланади. XXI асрдаги таълим тизимининг ўзига хос жиҳатларидан бири- техника олий таълим муассасаларида талабаларнинг олган билимларини ҳаётда қўллай олишларига бўлган талаб, ДТСлари ва дастурларининг такомиллаштирилиши, бошқача қилиб айтганда, компетенциявий ёндашувнинг таълим тизими мазмунига сингдирилиши, унинг таълим натижаларига эришиш концепциясини шакллантиришдан иборат.

Таълим масаласи муттасил тарзда замон талабларига мослашиб, фан-техника ютуқларига ҳамоҳанг равишда такомиллашиб борадиган жараён ҳисобланади. XXI асрдаги таълим тизимининг ўзига хос жиҳатларидан бири- техника олий таълим муассасаларида талабаларнинг олган билимларини ҳаётда қўллай олишларига бўлган талаб, ДТСлари ва дастурларининг такомиллаштирилиши, бошқача қилиб айтганда, компетенциявий ёндашувнинг

таълим тизими мазмунига сингдирилиши, унинг таълим натижаларига эришиш концепциясини шакллантиришдан иборат.

А.А.Вербицкий ва О.Б.Ермаковалар компетенциявий ёндашув “умумий ўрта ва олий таълим сифатини оширишнинг бош йўли бўлиб, уни модернизациялашда таянч методология позициясини ишонч билан эгаллайди” деб ҳисоблайдилар. Бу муаллифлар таълим тизимини муваффақиятли равишда жалб қилиш учун педагогик тизимнинг барча бўғинларига қуйидаги фикрлар муҳим аҳамиятли эканлигини таъкидладилар:

- таълим таркиби ва мазмунини ўзгартириш: алоҳида бир-бирдан ажралган турли ўқув фанларида тўпланган назарий тушунчалардан, атроф-олам ҳақида универсал тасаввур берадиган ҳамда ўзининг амалий ва ижтимоий кўникмалари орқали амалга оширадиган методларга ўтиш;

- ўқитишнинг мақсади ва натижаларига бўлган ёндашувни ўзгартириш: олинган ахборотни талабалар томонидан содда ўзлаштиришдан ижтимоий ва интеллектуал маданиятга сингдириш орқали инсон атроф олам образини сифат жиҳатидан шакллантиришга ўтиш;

- ўқитувчининг педагогик фаолияти таркибига ўзгаришлар киритиш: ўқув материални бир томонлама баён қилишдан талабалар билан диалог олиб боришга ўтиш; талаба шахсини самарали ривожлантириш:

- олий таълим муҳитига компетенциявий ёндашувни киритиш; оммавий ахборот воситалари, ижтимоий борлиқ, оила, мамлакат, маданият ва ҳ.к. ўзгаришлар киритиш; технологик таъминотни ислоҳ қилиш:

- талабалар фаолиятини ривожлантиришга йўналтирилган инновацион технологияларга ўтиш; таълим тизимининг ташкилий, кадрлар, моддий-техника ва молиявий таъминотини кучайтириш.

Техника олий таълим муассасаларида талабаларнинг олган билимларини ҳаётда қўллай олишларига бўлган талаб бу - ДТСлари ва дастурларининг такомиллаштирилиши, бошқача қилиб айтганда, компетенциявий ёндашувнинг таълим тизими мазмунига сингдирилиши, унинг таълим натижаларига эришиш концепциясини шакллантириш ва ривожлантиришдан иборат. Бу талабларнинг техника олий литаъм муассасаларида ўқитиш тизимини янгилашнинг заруратлари, таълим муассасалари жамоатчиликни қониқтирмай қўйганлиги, талабаларнинг олган билимларини қайта намоён қила олишса-да, лекин уни мустақил равишда кундалик ва келажак фаолиятида қўллай олишга ишлашга тайёр эмаслигида. Талабаларда компетенцияларни шакллантириш ва ривожлантиришни қуйидаги уч турга бўладилар:

1. Метапредмет компетенциялари (таянч компетенциялар). 2. Фанлараро компетенциялар. 3. Фанга оид компетенциялар.

Метапредмет компетенциялар – бу “преметдан олдин”, “предмет устида” деган маънони билдиради. Бунинг сабаби шундаки, инсон жамиятда муваффақиятли яшаши учун маълум бир турдаги лаёқатларга, қобилиятларга, малакаларга эга бўлиши керак. Жумладан, ўз фикрини равон тушунарли ҳолда оғзаки ва ёзма тарзда баён қила олиши, зарурий ахборотларни излаб топа олиши ва ундан фойдаланиши, жамиятда фаол бўлиши, ўз-ўзини доимий ривожлантириши ва ҳ.к. хусусиятларга эга бўлиши

олий таълимда таҳсил оладиган талабалар компетентлиги қуйидаги учта йўналишда эришган натижаларига кўра баҳоланса, мақсадга мувофиқ бўлади:

1) шахсий натижалар; 2) тизимли-фаолиятига кўра натижалари; 3) ўқув фанлари бўйича натижалари. Бу эса таълим тизимини компетенциявий ёндашув асосида олиб боришни тақозо этади.

Шундай қилиб, хорижлик олимлар XX-XXI асрларда таълим сифатини оширишни “компетенция” ва “компетентлик” тушунчалари билан боғлайдилар ва таълим мақсадини таълим жараёнининг барча субъектлари билан мослаштиришга имкон берадиган компетенциявий ёндашув кенг тарқалди. Бунда, асосан, талабалар ва уларнинг мотивациясини ошириш ҳамда таълим–тарбия жараёнининг бирлигини таъминлаш каби тамойиллар устувор ҳисобланади. Бу, биринчидан, компетенциявий ёндашув техника олий таълим муассасалари тизимида, билимлар олиш ва олинган билимларидан шахсий ҳаётларида фойдалана олиш қобилияти шаклланиши учун шароит яратади. Иккинчидан, мазкур ёндашув контекстида компетентлик фанга оид компетенцияларни ўзлаштириш натижаси ва уни амалиётда фойдаланиш қобилиятини акс эттиради ҳамда компетенцияни-шахсининг касбий ёки функционал тавсифномалари мажмуи тарзида намоён бўлади.

Техника олий таълим муассасаларида компетенциявий ёндашувга янгича илмий нуқтаи назардан қарашни талаб этади ва қуйидаги муаммолар мавжуд эканлиги аниқланди:

техника олий таълим муассасаларига компетенциявий ёндашув асосида ўқув режалари ва фан дастурлари ўқув мазмунига мувофиқ физика бўлимларига оид белгилаб берилган мавзуларнинг ўқитилиши замон талаблари асосида такомиллаштирилмаганлиги;

талабаларни компетенциявий ёндашув асосида мустақил ишлаш кўникмасини шакллантиришга ва шу орқали уларнинг мустақил фикрлаш қобилиятларини ривожлантиришга эътибор қаратилмаганлиги;

техника олий таълим муассасаларида физика ва техника фанлари таълими талабаларидан келиб чиқиб, талабаларнинг қизиқиш ва эҳтиёжларидан келиб чиқиб, физика фани тўғаракларини ташкил этишга эътибор қаратилмаганлиги;

тоехника олий таълим муассасаларида физика ўқитишда кетма-кетлик ва мавзуларга ажратилган соат ҳажми таълим мазмуни, ҳажми ва унинг вақт тақсимолига мос келмаслиги.

Талабаларда умумбашарий маданиятнинг таркибий қисми - саводхон-лик компетенциясини шакллантириш интилувчанлик фаолияти асосида машғулот жараёнининг ўзида талабаларнинг муайян мавзу устида мустақил ишлаш кўникма ва таянч компетенцияни шакллантириш.

Мамлакатимиз инновацион ривожланишда экан, ҳозирги замон моделига ўтиши учун ҳамма зарур шароитларига эга. Бу моделни вужудга келтириш илмий-техникавий салоҳиятидан кенг ва самарали фойдаланилиб, фундаментал ва амалий фанларнинг ютуқларидан фойдаланиш ва чуқур илм талаб қилади. Технологияларни амалиётга жорий этиш юқори малакали иқтидорли миллий кадрлар сонини кўпайтиришга асосланган.

ХУЛОСА. Компетентлилик фанга оид компетенцияларни ўзлаштириш натижаси ва уни амалиётда фойдаланиш қобилиятини акс эттиради ҳамда компетенцияни-шахснинг касбий ёки функционал тавсифномалари мажмуи тарзида намоён бўлади.

Фойдаланилган адабиётлар.

1. Ў.Н.Султонова “устройство для контроля физико-химических параметров питьевой воды”. “техника ва технологик фанлар соҳаларининг инновацион масалалари” мавзусидаги халқаро илмий-техник анжумани.-.: 2020 йил 22 сентябрь. -с. 393-395 б.

2. Ў.Н.Султонова ў.н. .“физикани ўқитиш технологиялари ва лойиҳалаштириш”. “техника ва технологик фанлар соҳаларининг инновацион масала-лари” мавзусидаги халқаро илмий-техник анжумани. -.:2020 йил 22 сентябрь. - 410-412. Б

3. Ў.Н.Султонова ў.н. *Formation of basis competences for students by solving problems in physics. Page-.:107-114 vol 7 no 11.2019.*

4. Б.Тўраев, султонова ў.н. физикадан савол ва масалалар тўплами дарслик.- т.:2021. -365 бет.

5. Султонова ў.н., султонов с.н. автоматизация эксперимента в лабораторном комплексе по механике. //высшая школа.-.: 2018, 24 сон. 32-33.б

6. Султонова ў.н. кадирова н.т. султонов с.н. жиянова с.и. паянова с.қ. “technology to improve the methods of teaching physics in higher education based on a competency approach (on the example of training technical engineers)” *europaean journal of molekular & klinikal medicine issn 2515-8260 volume 7 issue -.:2020 й, 365-374.б*

7. Султонова ў.н. тўраев б.э. султонов с.н. “физика фанидан муаммоли масалалар ечишда компетенциявий ёндашув” выпуск 6 (50) *f.a tamadaliev, egyptian triangle (books 1, 2,3) t/ “renessans press”-.: 2018 й, 144-149.б*